

БІБЛІОГРАФІЯ, РЕЦЕНЗІЇ, ІНФОРМАЦІЯ

Всеукраїнський бібліотечний
«Біографічний рейтинг»

Номінація «Життєписи»

ТЕРЕЗИ ІНТЕЛЕКТУАЛА, або ЩЕ ОДНЕ НАБЛИЖЕННЯ ДО СВІТУ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА

INTELLECTUAL'S WEIGH SCALES or ONE MORE APPROXIMATION TO MYKOLA'S KOSTOMAROV'S WORLD

[Рецензія на видання: Ясь О. Багатоликий Микола Костомаров / заг. ред. і вступ. слово В. Смоля. – Київ : Либідь, 2018. – 304 с.: іл.]

Є книжки, поява яких стає справжньою подією у соціокультурному просторі. Їх одразу помічають, на них реагують і оцінюють як високої якості інтелектуальний продукт, що втілює модерний поступ наукової думки та суспільні запити, актуалізовані часом.

Однією з таких книжок стало дослідження відомого українського історика Олексія Яся, присвячене знаковій постаті XIX ст., інтелектуалу-романтику Миколі Костомарову. За підсумками II Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу» (2019) праця була визнана переможцем у номінації «Життєписи». Надрукована у видавництві «Либідь», книжка О. Яся за змістом, жанром і дизайном виявилась напрочуд органічною і неперевершеною у змаганні життєписів, включених до рейтингу.

Книга написана в науково-популярному жанрі, що зумовлює її адресацію широкій читацькій аудиторії. Це особливо важливе з огляду на виклики, з якими стикаються сучасні історики, зокрема з потребою подолання, або хоча б скорочення, відстані між академічною наукою і соціумом, проблемою так званого «походу» науковців у публічний простір. О. Ясь зробив вдалу спробу популяризувати М. Костомарова, наближуючи цю непересічну постать до сучасного читача.

Праця підтверджує прагнення автора вийти за межі усталених лінійних біографічних описів, обмежень і стереотипів. Складний біографічний світ М. Костомарова відтворено з яскравою калейдоскопічністю, акцентовано на драматичних поворотах долі, де геніальність, казус та іронія являють собою єдине ціле. Вражаюча багатолікість образів М. Костомарова і захоплива форма їх реконструкцій, запропонована О. Ясем, підтверджують віднайдення оптимальної моделі біографічної репрезентації. М. Костомаров постає засновником Кирило-Мефодіївського братства, в'язнем Петропавлівської фортеці, політичним засланцем у Саратові, професором Петербурзького університету, істориком-художником, мислителем-романтиком.

Досконало володіючи сучасними прийомами біографічної реконструкції, О. Ясь запропонував алгоритм життєпису, який з вишуканою легкістю відтворює перебіг карколомних подій життя генія в контексті його титанічної академічної діяльності, невичерпного розмаїття науково-творчого процесу, оточення, зміни психоемоційних станів, історії драматичного кохання та одруження з Аліною Крагельською.

Модель життєпису М. Костомарова сприймається як ще один крок на шляху до розуміння феномену геніальності і водночас парадоксальності героя. Читач знайде в книжці блискучий психологічний портрет діяча з його «несамовитими емоціями», «складними почуваннями», «крайнім нервовим напруженням», кризовими і депресивними станами. Доповнений такими характеристиками як «забудькуватість», «задумливість», «зануреність у минувшину чи внутрішні рефлексії», він відображає внутрішній світ М. Костомарова, немовби зітканий із суцільних суперечностей, крайнощів і протилежностей. На тлі такої різнобарвної палітри з чисельними кольорами і відтінками О. Ясю вдалося віднайти для свого героя яскраву і промовисту алегорію, представляючи його особистість у вигляді розхитаних терезів, яким долею призначений пошук омріяного балансу. Магічний образ терезів сприймається як символ, що єднає минуле і сучасне, уособлюючи, незалежно від часу, споконвічну драму перебування інтелектуала в реальному світі, прагнення внутрішньої гармонії і неможливість її досягнення.

Попри науково-популярний формат, книжка написана на ґрунті великого масиву історичних джерел, серед яких унікальні архівні документи, спогади сучасників. (Авто)біографічні тексти М. Костомарова, В. Беренштама, Н. Білозерської, О. Кониського, А. Крагельської-Костомарової, Д. Мордовцева, В. Мордовцевої-Александрової, К. Юнге та інших надають життєпису не лише стилістичної колористики, де звучать голоси геніального історика та його інтелектуального оточення, а й біографічної достовірності та абсолютної переконливості.

У своїй монографії О. Ясь широко використовує напрацювання науковців, які присвятили М. Костомарову наукові студії. Дослідження Д. Багалія, В. Петрова, Ю. Пінчука, В. Юркевича постають бібліографічним простором, у якому О. Ясь вибудовує власну біографічну інсталяцію, значно розширюючи варіативність уже існуючих інтерпретацій багатолікого генія та запропоновуючи власне прочитання його складного біографічного світу.

Книжка вирізняється особливою естетикою та вишуканою іконографією, яка не лише ілюструє авторський текст, а й постає органічним складником біографічної інсталяції, візуалізуючи життєвий простір героя. Тут представлена зі смаком підібрана галерея репродукцій зі спадщини митців — сучасників М. Костомарова. Портрети, картини, акварелі, гравюри, серед яких шедеври Тараса Шевченка та Наполеона Орди відтворюють «місця пам'яті» великого історика — міські ландшафти, будівлі, пов'язані з його присутністю, науково-культурне середовище, постаті з найближчого оточення.

Поява книжки «Багатоликий Микола Костомаров», яка стала чи не найпершою спробою цілісної реконструкції біографії М. Костомарова в науково-популярному жанрі, ще раз підтвердила, що О. Ясь — історик, який щоразу вражає неординарністю мислення, розмахом обраних для свого дослідження тем, сміливістю задуму та сучасними формами його втілення.

*Лариса Іванівна БУРЯК,
доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4631-844X>
Larysa BURIK,
Doctor of Historical Sciences, Professor,
Leading Research Associate
of the Institute of Biographical Research of VNLU
(Kyiv, Ukraine)*

Стаття надійшла 05.11.2019 р.